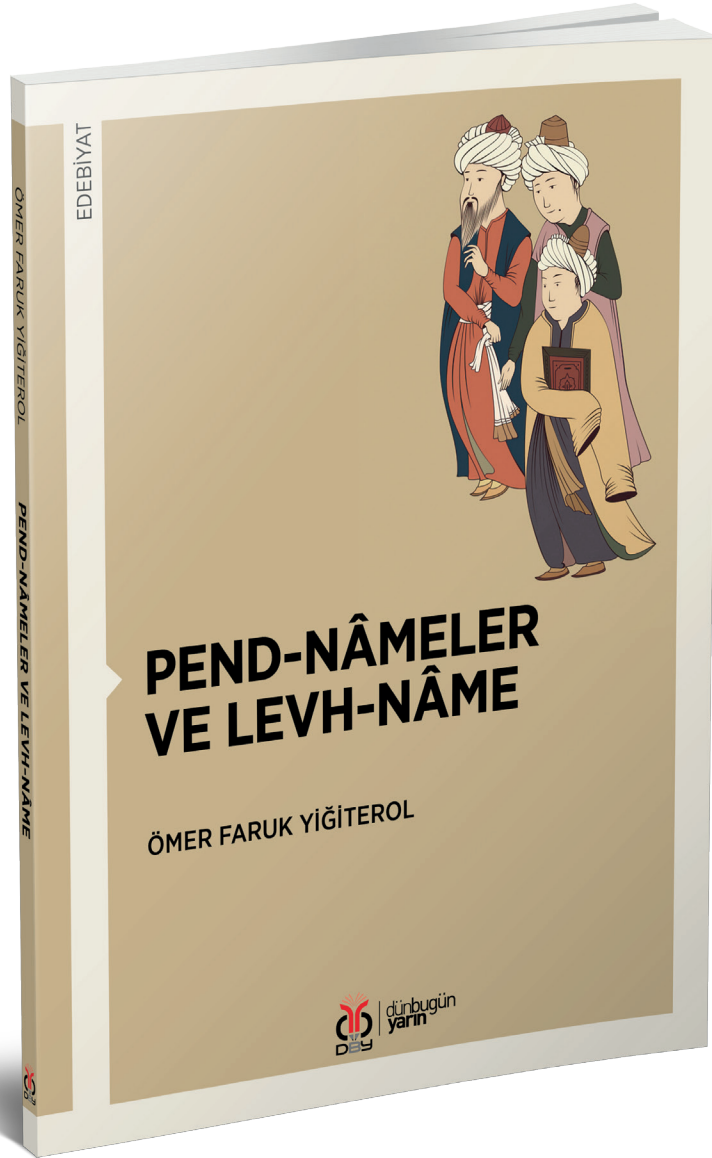

PEND-NÂMELER VE LEVH-NÂME

ÖMER FARUK YİĞİTEROL

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2021, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 147

Edebiyat: 60

ISBN 978-625-7760-47-8

Sertifika No: 18188

Birinci Baskı: İstanbul, 2021

Yazar: Ömer Faruk Yiğiterol

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Dizi Editörü: Furkan Öztürk

Kitap Editörü: Nuh Muaz Kapan

Baskı Hazırlık: DBY Ajans

Baskı/Cilt:

Mikyas Basım Yayın Matbaacılık

(Sertifika No: 35532)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Pend-nâmeler ve Levh-nâme

Yazar: Ömer Faruk Yiğiterol

İstanbul : DBY Yayınları, 2021.

130 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 147)

ISBN 978-625-7760-47-8

1- Edebiyat 2- Divan Edebiyatı 3- Pend-nâme 4- Levh-nâme

Bu kitap, 2017 yılında Prof. Dr. Bilal Kemikli danışmanlığında, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanmış "Türk İslam Edebiyatı'nda Pend-nâmeler ve Levh-nâme: İnceleme-Metin" isimli yüksek lisans tezinin gözden geçirilerek yayımlanmış hâlidir.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4

Cağaloğlu - Fatih / İstanbul

Tel.: +90 212 526 98 06

www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

İçindekiler

Önsöz..... 9

Giriş..... 11

BİRİNCİ BÖLÜM PEND-NÂMELER / 13

Pend-nâme Türü 15

Attâr'ın Pend-nâme'sine Yapılmış Şerh ve Tercüme Eserler 20

Türk Edebiyatında Pend-nâme Türünde Yazılmış Eserler 22

İKİNCİ BÖLÜM LEVH-NÂME / 27

Eserin Müellifi Kimdir?..... 29

Eserin Müellifi: Mevlânâ Muhammed Emîn Müftîzâde..... 33

Eserin Şekil ve Muhteva Özellikleri 35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM METİN / 49

Transkripsiyonlu Metin: Levh-nâme 53

Sonuç..... 125

Kaynakça 129

Önsöz

*Getirdim besmele feth-i kelâma
Hudâ tevfik ede vasl-ı merâma*

Bu kitap, bundan dört-beş yıl önce yazdığım, içinde birçok eksiğin ve hatanın bulunduğu yüksek lisans tezimin, şu anki “engin” bilgi ve tecrübemle yeniden gözden geçirerek yayıma hazırladığım hâlidir. Bu kitap yayımlandıktan dört-beş sene sonra, ben yine o zamanki “engin” bilgi ve tecrübemle bu kitaba bakıp “Burayı neden böyle yapmışım, bu kaynağı nasıl görememişim? Edebiyatçımın bile imla hatası oluyormuş!” diye yakınacağım. Sanırım ilim karşısındaki âcizlik böyle bir şey... Ama şükür ki meşguliyetimiz ilimle...

Beni ilimle uğraştıran hem de sevdiğim bölümde bu işi yapan Rabbime hamdolsun. Ve her daim niyazım şudur ki: “Rabbi zıdnî ilmen.”

İlk neşrim olan bu kitabın ön sözünde, edebiyatı bana sevdiren ve hakkını ödeyemeceğim emekler sarfeden isimleri anmadan geçmek istemiyorum.

Edebiyat ve şiiri bana sevdiren başta babam ve lisedeki edebiyat öğretmenlerime; lisans eğitimim döneminde Eski Türk Edebiyatı

derslerimize giren Sadettin Eğri Hocam'a; yüksek lisans ve doktora eğitimimdeki, danışmanlığımı yapan, yol gösteren Bilal Kemikli Hocam başta olmak üzere, Murat Yurtsever, Ali İhsan Akçay ve Olcay Kocatürk hocalarıma şükranlarımı arz ediyorum.

Bu çalışmanın kitaplaşma sürecinde teşvik ve desteklerini esirgemeyen, "Kötü komşu insanı hacet sahibi eder." atasözüne karşılık, "İyi editör, insanı kitap sahibi eder." sözünün muhatabı Nuh Muaz Kapan'a teşekkürlerimi sunuyorum. Levh-nâme'nin orijinal metninin okunmasındaki müşkülleri âsân eden Cihat Ekiz ve Ömer Faruk Kaygısız'a da müteşekkirim.

Son olarak yıllardır iyi bir insan olmam ve iyi bir eğitim almam için dua eden ve yaklaşık 15 senedir, sırf iyiliğimi düşündükleri için gurbet özlemlerini dindiren, diğer bir deyişle, âteş-i hecrin beni yakmasını engelleyen anneme, babama ve kardeşlerime sonsuz teşekkürlerimi iletiyorum...

Ömer Faruk Yiğiterol
Bursa, 2021

PEND-NÂME TÜRÜ

Farsça bir sözcük olan “pend”; Türkiye Türkçesi Ağızlar Sözlüğü’nde “nasihat, öğüt” anlamlarına gelmektedir. Pend ve “kitap, mektup, فرمان” anlamlarına gelen ve yine Farsça bir sözcük olan “nâme”nin terkihiyle oluşan “pend-nâme”nin, Güncel Türkçe Sözlük’teki karşılığı ise “öğüt kitabı” şeklindedir. *Pend-nâme kelimesi Fars kökenli olup, <<öğüt kitabı, nasihat kitabı>> anlamlarına gelir.* (Canım, 1988: III, 153) Pend sözcüğü, edebiyatta kullanımıyla birlikte anlam genişlemesine, anlam zenginliğine uğramıştır. *Öğüt, nasihat, tembih, uyarı/ikaz, beklenti, dua, tutulacak yol vb. anlamlarıyla pend; Türk kültür tarihinde bilinenden bugüne dek var olagelmıştır.* (Ulucan, 2012: 214)

Türk İslam edebiyatında pend-nâmeler, genellikle manzum şekilde kaleme alınmıştır. Pend-nâme yazımında, klasik edebiyatımızda kullanılan neredeyse bütün nazım şekilleri kullanılmış ancak çoğunlukla mesnevi nazım şekli tercih edilmiştir. Hacimli olan pend-nâmeler, genellikle bölümlere ayrılmıştır. Her bir bölüm, çeşitli başlıklarla adlandırılmış ve o konu hakkında nasihatlerde bulunmuştur. Kısa manzumeler şeklinde olan pend-nâmelerde de çeşitli konular hakkında birkaç beyitle nasihatler verilmiş ve eserler tamamlanmıştır. Mensur türdeki pend-nâmelerin sayısı ise manzum pend-nâmelere göre çok azdır. Pend-nâmelerde düzyazı, genellikle

tercüme ve şerh hüviyeti gösteren eserlerde kullanılmıştır. Manzum ve mensur pend-nâmelerin yanı sıra hem manzum hem mensur karışık olan pend-nâmeler de vardır.

Şair ve yazarlar, yani bir eser meydana getirme çabası içinde olan müellifler, eserlerini kaleme alırken bir insan olarak hem kendi inanç ve düşüncelerini hem de okuyucularının inanç ve düşüncelerini dikkate almak zorundadırlar. İşte tam bu noktada, edebiyat ve din ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Edebiyatın muhteva kaynaklarından birisi de hiç şüphesiz dindir. Din, sözlü ve yazılı edebiyat başladığından beri insanoğlunun yararlandığı başlıca kaynaklardan olmuştur. Türk İslam edebiyatının muhtevasında da tabii ki İslam dini vardır. *İslâm medeniyeti havzasında gelişen ilimler, İslâm estetiğini ve sanat telakkisini beslediği gibi, edebî eserin muhtevasını da oluşturmuştur. Bu bakımdan Türk İslâm Edebiyatı, genel olarak kitâbî ve mücerret bir edebiyattır. Dolayısıyla dinî ve felsefî telakkiler, lâfzî ve mânevî ihtibas yoluyla Kur'an ve Hadis metinleri, kıssalar, mucizeler, tarihî ve efsanevî kişiler ve bunlara ait menkıbevi bilgiler, destansı ve mitolojik anlatılar, bâtil ve hakikî ilimler bu edebiyatın muhteva kaynakları olarak değer kazanır.* (Kemikli, 2015: 32)

İslam, güzel ahlak ve bir öğüt dinidir. Allah, Nisâ Suresi'nde insanoğluna şu şekilde öğüt vermektedir: “Allah'a kulluk edin, hiçbir şeyi O'na ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşına, yolda/sokakta kalmışa ellerinizin altında bulunanlara iyilik edin. Allah, kendini beğenenleri ve böbürleneni sevmez.” (Nisâ, 4/36) Ve yine başka surelerde de Kur'an'ın bizzat öğüt olduğuna dair ayetler yer almaktadır. “İşte bu (Kur'an), bütün insanlara bir açıklamadır; takvâ sahiplerine bir yol gösterme ve öğüttür.” (Âl-i İmrân, 3/138) “... O (Kur'an), âlemlere bir öğüt ve hatırlatmadan başka bir şey değildir.” (Yusuf, 12/104)

Dinin, ahlakın ve tasavvuf düşüncesinin, edebiyatımıza etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Bu etki sonucu, edebiyatımızda pend-nâme ya da nasihat-nâme adıyla anılan bir tür ortaya çıkmıştır. *Dürüst ve*

Transkripsiyonlu Metin: Levh-nâme

Bismi'llâhi'r-Raḥmâni'r-Raḥîm

- [1b]
1. Getürdim besmele feth-i kelâma
Ḥudâ tevfiḳ ide vaşl-ı merâma
 2. Ki Bismi'llâh ola ser-Levḥ-nâme
Olur nâmi irer ḥayr-ı ḥitâme
 3. Ḳamu ḥamd ü şükür minnet Ḥudâya
Ki 'âcizler heme şükürin edâya
 4. Odur ma'bûd yok ğayrı aña ḥâş
Cilâdur zikri dilden giderür paş
 5. Ḳamunuñ ḥâlîḳı Rabbi'l-ilâhi
Odur iḥsân iden tâc ü külâhi
 6. İder bir bendesin milkine sultân
Birin bende ider hem bend-i zindân
 7. Kerîm ü mu'tî vü feyyâz-ı bî-çün
Ḥüküm anuñ münezzeh dîne niçün

8. Hakīm oldur tamām hükmi hikmet
Kerīm oldur ki itmiş baş-ı ni'met
- [2a] 9. Gerek bende ide emre itā'at
İde hem şükre bezl-i istiṭā'at
10. Şalāt [ü] hem selām ü hem taḥiyyet
Aña kim 'ālemine geldi rahmet
11. İmām-ı enbiyā der-şām-ı mi'rāc
Şefi'-i rüz-ı maḥşer şāhib-i tāc
12. Dür-i şāhāne-i baḥr-i risālet
Delil ü dā'i-i rāh-ı hidāyet
13. 'Ulüvv-i şānına pespāye eflāk
Muḥammed faḥr-i 'ālem şāh-ı levlāk
14. Şalāt olsun daḥi aşḥāb u āle
Ki her biri hüdādur ehl-i ḥāle
- Fī sebebi'n-naẓmi ve beyāni'l-ḥāceti**
15. Pes ey nūr-ı dü çeşmim ola ma'lūm
Kütüblerde yazıldı oldı mefhūm
16. Ki her mü'min mükellef üzre vācib
Ola taḥşil-i 'ilm-i ḥāle ṭālib
17. Daḥi bil 'ilm-i ḥāliñ biri ey yār
Didiler 'ilm-i aḥlāk olmaz inkār
18. Çü ḳalbe 'arız olur sū'-i ḥaşlet
Ḥarāmdur def'i lāzım dir şerī'at

19. O ḥaşletler gerekdür ola idrāk
Anı def'iyle ḳalbi ideler pāk
20. Şaḥiḥ naḳl ile vārid ḥaberden
Rivāyetdür Resūl-i kibriyādan
- [2b] 21. Buyurdı ba's olundım idem itmām
Mekārimden olan aḥlākı bi't-tām
22. Ḥaberden münfehim oldu ki bi'set
Aña itmām-ı aḥlāk oldı 'illet
23. Resūlün ba'sine ol ola hikmet
Tamām ola anuñla ḥüsn [ü] ḥaşlet
24. Pes oldı ümmetine emr-i lāzım
Olalar ḥüsn-i aḥlāka mülāzım
25. Bulmur ḥüsn-i ḥulḳ ile sa'adet
Ki ḥüsn-i ḥulḳ ile nef'i 'ibādet
26. Kişiyi ḥüsn-i ḥulḳ u ḥayr-ı ḥaşlet
İder me'vā vü mesken aña cennet
27. Kişiyi sū'-i ḥulḳı āhiri kār
İder merci' anıñçün dūzaḥ u nār
28. Ki sū'-i ḥulḳ ider a'māli ifsād
O vech ile ider cennetden ib'ād
29. Gerek oldı oḳuna 'ilm-i aḥlāk
'Amelçün 'ilme mevḳūf oldı itbāk
30. Kütübler var bu fende lık-i aḡleb
'Avām u mübtediye fehmi eş'ab

31. Resâ'il görmedim Türkide tafşil
'Avâm u mübtediye ola teshîl
32. Ve ger olsa dağı ba'zı resâ'il
İder icmâl yazar üç biş mesâ'il
33. Getürdim cem' idüp bir niçe haşlet
Ki ekşer mübtelâ güyâ şabi'at
- [3a] 34. O haşletler ki nâsa zarrı â'zam
Be-her bir müslim üzre def'i elzem
35. Mehâmidden getürdüm zıddların hem
Meşel pâ zehr ile medfû' olur semm
36. Didim Türkî dađı hem sehl-i ta'bir
Budur kaçdım 'avâm-ı nâsa teysir
37. Dağı manzûme itdim vech-i ağşar
Çü mâildür şabâyi' nazma ekşer
38. Hudâ ihsân ide şullâba rağbet
'İbâd içre oğuna bula şöhret
39. Ümîzvârim ki erbâb-ı mürüvvet
Diyeler nâzımı rûhına rağmet
- Fî beyâni hubbi's-şâlihîn ve mücânebeti't-şâlihîn**
40. Eyâ ferzend-i men güş it kelâma
Düşürmeye seni Mevlâ melâma
41. İki 'âlemde isterseñ selâmet
Eyü âdemler ile eyle ülfet

Kaynakça

- BALCI Musa, *İslâm Öncesi Fars Öğüt Edebiyatı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Erzurum, 2013.
- BALCI Musa, *Attâr ve Pendnâme'si Üzerine*, Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Araştırmaları Dergisi, Artvin, 2018, ss. 33-63.
- BEYDEBÂ, *Kelile ve Dimne*, Hazırlayan: Selâhaddin Alpay - Önsöz ve Takrîzler: Ali Nihad Tarlan, Ahmet Kabaklı, Mustafa Yazgan, İstanbul, Bedir Yayınları, 1998.
- CANIM Rıdvan, "Pendnâmeler Ve Türk Edebiyatında Benzer Nitelikli Öğüt Kitapları", On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C. III, Samsun, 1988, ss. 153-159.
- DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara, Aydın Kitabevi, 1984.
- ERCİLASUN Ahmet Bican, *Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2016.
- ERGİN Muharrem, *Orhun Abideleri*, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 2010.
- GÜNGÖR Zülfikar, *Türk-İslâm Edebiyatı El Kitabı*, Editör: Ali Yılmaz, Ankara, Grafiker Yayınları, 2015.
- KAPLAN Mahmut, *Hayriyye- Nâbi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2008.
- KAPLAN Mahmut, "Türk Edebiyatında Manzum Nasihat-nâmeler", Türkler, S. 11, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, ss. 791-805.

- KEMİKLİ Bilal, *Türk İslâm Edebiyatı Giriş*, Bursa, Emin Yayınları, 2015.
- LEVEND Ağâh Sırrı, *Divan Edebiyatı*, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1984.
- LEVEND Ağâh Sırrı, “Ümmet Çağında Ahlâk Kitaplarımız”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, Sayı: 234, Ankara, 1964, ss. 89-115.
- ORAK Kadriye Yılmaz, BERKÖZ Mahmut, “*Kelile ve Dimne Tercüme-leri ve Kitlelerin Eğitimindeki Rolü*”, Türkiyat Mecmuası, C. XXIII, S. 2, İstanbul, 2013, ss. 207-232
- PAKSOY Kezban, *Bursevî İsmâil Hakkı Şerh-i Pend-i Attâr*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Kayseri, 2012.
- PALA İskender, “*Nasihât-nâme*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. XXXII, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın ve Matbaacılık, 2006, ss. 409-410.
- SÜREYYA Mehmed, *Sicill-i Osmanî*, C. VI, Hazırlayan: Nuri Akbayar, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.
- TÂHİR Bursalı Mehmed, *Osmanlı Müellifleri*, C. III, Hazırlayan: A. Fikri Yavuz – İsmail Özen, İstanbul, Meral Yayınevi, 1972.
- TÜRKOĞLU Serkan, “*Türk Edebiyatında Pendnâme-i Attar’ın Manzum Tercüme-leri ve Seyyid Ali Rızâ’nın Riyâzî’r-Rızâ’sı*”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Erzurum, 2018, ss. 671-692.
- ULUCAN Mehmet, “*Türk Kültür ve Edebiyatında Pend (Öğüt) Geleneği*”, Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri, Adana, 2012, ss. 214-223.
- YAZAR Sadık, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), İstanbul, 2011.

PEND-NÂMELER VE LEVH-NÂME

Ülkemizde ve dünyanın çeşitli ülkelerinde yer alan yazma eser kütüphanelerinde, Levh-nâme gibi yüzlerce, binlerce eser gün yüzüne çıkmayı beklemektedir. Bu çalışmayla birlikte, koca okyanustan az da olsa, bir bardak suyu içilebilir hâle getiriyor olmak, tarifsiz bir mutluluk kaynağıdır. Elbette bu çalışma, ne bir müellifin ne bir müstensihinin ne de bir hattatın emeğinden değerlidir. Bu neşirle, Levh-nâme'nin ilim camiasına tanıtılması ve edebiyat dünyasının istifadesine sunulması hususunda gurur duyulacaktır.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Çağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-7760-47-8

9 786257 760478